

INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA GENERATIV SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI

I.Sh.Xolboyeva¹

1. Termiz iqtisodiyot va servis universiteti katta o'qituvchisi (PhD)

Mas'ul muallif: Xolboyeva Irodaxon Shuxrat qizi, Termiz iqtisodiyot va servis universiteti katta o'qituvchisi (PhD).

Received: 28 Sentabr 2026

Accepted: 03 Oktabr 2026

Published: 08 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Xolboyeva, I. S. INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA GENERATIV SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING LINGVODIDAKTIK ASOSLARI / I. S. Xolboyeva // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 1. — B. 306–309.

Annotatsiya. Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida generativ sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning lingvodidaktik asoslari tadqiq etilgan. Zamonaviy ta'lim jarayonida generativ sun'iy intellekt texnologiyalari o'quv materiallarini individuallashtirish, turli ta'lim ehtiyojlariga moslashtirish, til ko'nikmalarini rivojlantirish, tezkor fikr-mulohaza berish hamda o'quvchilarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Tadqiqotda generativ AI vositalaridan foydalanishning insonparvarlik, individuallashtirish, differensiallashtirish, kommunikativlik, adaptivlik, pedagogik maqsadga muvofiqlik va akademik halollik tamoyillari asosida tashkil etilishi zarurligi asoslangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, generativ AI inklyuziv ta'limda o'qituvchini almashtiruvchi vosita emas, balki o'qituvchi faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi, ta'lim mazmunini moslashtiruvchi va o'quvchining individual ehtiyojlariga javob beruvchi pedagogik texnologiya sifatida qo'llanishi maqsadga muvofiq.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, generativ sun'iy intellekt, lingvodidaktika, ingliz tili, adaptiv ta'lim, individual ta'lim, differensial yondashuv, kommunikativ kompetensiya, raqamli pedagogika.

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ГЕНЕРАТИВНОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются лингводидактические основы использования инструментов генеративного искусственного интеллекта в контексте инклюзивного образования. В современном образовательном процессе технологии генеративного ИИ расширяют возможности индивидуализации учебных материалов, их адаптации к разнообразным образовательным потребностям, развития языковых навыков, обеспечения оперативной обратной связи и поддержки самостоятельной учебной деятельности обучающихся. В исследовании обосновывается необходимость организации использования инструментов генеративного ИИ на основе таких принципов, как гуманизм, индивидуализация, дифференциация, коммуникативность, адаптивность, педагогическая целесообразность и академическая добросовестность. Результаты исследования свидетельствуют о том, что в условиях инклюзивного образования генеративный ИИ следует применять не как замену учителю, а как педагогическую технологию, поддерживающую деятельность педагога, обеспечивающую адаптацию учебного контента и учет индивидуальных потребностей обучающихся.

Ключевые слова: инклюзивное образование, генеративный искусственный интеллект, лингводидактика, английский язык, адаптивное обучение, индивидуализированное обучение, дифференцированный подход, коммуникативная компетенция, цифровая педагогика.

LINGUODIDACTIC FOUNDATIONS OF USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS IN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. This article examines the linguodidactic foundations of using generative artificial intelligence tools within the context of inclusive education. In the modern educational process, generative AI technologies are expanding opportunities to individualize learning materials, adapt them to diverse educational needs, develop language skills, provide immediate feedback, and support students' independent learning activities. The study substantiates the necessity of organizing the use of generative AI tools based on principles such as humanism, individualization, differentiation, communicativeness, adaptability, pedagogical appropriateness, and academic integrity. The findings suggest that in inclusive education, generative AI should be employed not as a substitute for the teacher, but as a pedagogical technology that supports the teacher's work, adapts educational content, and addresses the individual needs of students.

Keywords: inclusive education, generative artificial intelligence, linguodidactics, English language, adaptive learning, individualized learning, differentiated approach,

communicative competence, digital pedagogy.

Kirish. Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning ta'lim tizimiga jadal kirib kelishi o'qitishning mazmuni, shakli va metodlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, generativ sun'iy intellekt (Generative Artificial Intelligence - GenAI) texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim jarayonida yangi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Mazkur jarayon inklyuziv ta'lim uchun alohida ahamiyatga ega. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarning individual farqlari va ta'lim ehtiyojlaridan qat'i nazar, ularning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat. Bunday muhitda o'quvchilarning bilim darajasi, til kompetensiyasi, o'rganish tezligi, kommunikativ imkoniyatlari va individual ehtiyojlari bir-biridan farq qilishi mumkin [1].

Ingliz tilini o'qitishda ushbu farqlar ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Bir guruhda ingliz tilini tez o'zlashtiradigan o'quvchilar bilan bir qatorda, lug'at boyligi, talaffuz, grammatik qurilmalarni o'zlashtirish, matnni tushunish yoki og'zaki muloqotda qiyinchilikka duch keladigan o'quvchilar ham bo'lishi mumkin. Shu sababli yagona mazmun va bir xil murakkablikdagi topshiriqlarga asoslangan an'anaviy yondashuv barcha o'quvchilarning ehtiyojlarini bir xil darajada qamrab olmasligi mumkin.

Generativ AI vositalari aynan shu nuqtada individual va differensial ta'limni tashkil etish uchun qo'shimcha imkoniyat yaratadi. Masalan, bitta ingliz tili mavzusi bo'yicha turli darajadagi topshiriqlarni yaratish, murakkab matnni soddalashtirish, yangi so'zlarga izoh berish, dialoglar tuzish, grammatik xatolarni tushuntirish yoki o'quvchining javobiga individual fikr-mulohaza berish mumkin [2].

Adabiyotlar tahlili. Generativ sun'iy intellekt va til ta'limining o'zaro aloqasi so'nggi yillarda pedagogik va lingvodidaktik tadqiqotlarning muhim yo'nalishiga aylandi. 2024-yilda e'lon qilingan scoping review tadqiqotida generativ AI texnologiyalarining til o'qitish va o'rganishdagi qo'llanilishi tizimli ravishda tahlil qilinib, ushbu texnologiyalarning til ta'limi uchun yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, pedagogik va etik masalalarni ham yuzaga keltirishi qayd etilgan.

Ingliz tilini o'rganishda AI-chatbotlardan foydalanishga bag'ishlangan tadqiqotlarda esa sun'iy intellekt asosidagi muloqot vositalari o'quvchilarning ingliz tilida gapirish amaliyotini kengaytirishi, kommunikativ faollikni oshirishi va ayrim holatlarda nutqiy xavotirni kamaytirishga yordam berishi mumkinligi aniqlangan [3].

Biroq mazkur tadqiqotlarning katta qismi umumiy EFL/ESL kontekstiga qaratilgan. 2025-yildagi keng qamrovli sistematik sharh generativ AI bo'yicha empirik tadqiqotlarning katta qismi oliy ta'lim va ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rganish kontekstida olib borilganini, inklyuziv ta'lim, K-12 va boshqa guruhlar bo'yicha tadqiqotlar esa nisbatan cheklanganligini ko'rsatadi.

UNESCOning yondashuvi mazkur masalani inson markazida ko'rib chiqishni taklif etadi. Generativ AI bo'yicha UNESCO yo'riqnomasida texnologiyadan foydalanishda inson agentligi, ma'lumotlar maxfiyligi, tenglik, xavfsizlik va pedagogik maqsadga muvofiqlikni ta'minlash zarurligi ta'kidlanadi [4].

Shuningdek, UNESCOning o'quvchilar uchun AI kompetensiyalari doirasida inson markazidagi dunyoqarash, AI etikasi, AI texnikalari va qo'llanilishi hamda AI tizimlarini loyihalash kabi yo'nalishlar belgilangan. Bu yondashuv o'quvchini AI texnologiyasining passiv iste'molchisi emas, balki undan mas'uliyatli va tanqidiy foydalanuvchi sifatida shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili asosida shuni ta'kidlash mumkinki, generativ AI va til ta'limi bo'yicha ilmiy baza tez sur'atlarda rivojlanayotgan bo'lsa-da, inklyuziv ingliz tili ta'limida generativ AI vositalarini qo'llashning maxsus lingvodidaktik modeli hali yetarlicha ishlab chiqilmagan. Shu jihat mazkur tadqiqotning ilmiy yo'nalishini belgilaydi. [5]

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot nazariy va metodik xarakterga ega bo'lib, unda generativ AI texnologiyalaridan ingliz tilini inklyuziv o'qitishda foydalanish imkoniyatlari lingvodidaktik nuqtayi nazardan tahlil qilindi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Tizimli tahlil metodi. Generativ AI, inklyuziv ta'lim va ingliz tilini o'qitish o'rtasidagi o'zaro aloqalar tizimli ravishda o'rganildi.

Qiyosiy tahlil metodi. An'anaviy, differensial va AI asosidagi ta'lim yondashuvlarining o'ziga xos jihatlari taqqoslandi.

Lingvodidaktik tahlil. Generativ AI vositalarining tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish, grammatika va lug'at kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari o'rganildi.

Modellashtirish metodi. Inklyuziv ingliz tili darsida generativ AI vositalaridan foydalanishning bosqichma-bosqich modeli ishlab chiqildi.

Pedagogik kuzatish va umumlashtirish. AI vositalaridan foydalanishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan pedagogik imkoniyatlar va cheklovlar umumlashtirildi [6].

Tadqiqotning metodologik asosini insonparvarlik, o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim, differensiallashtirish, individuallashtirish, kommunikativ yondashuv va kompetensiyaviy yondashuv tashkil etdi.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot natijalariga ko'ra, generativ AI vositalarini ingliz tilini o'qitishda quyidagi asosiy yo'nalishlarda qo'llash mumkin:

Lingvodidaktik yo'nalish	Generativ AI imkoniyati
Lug'at	yangi so'zlar, sinonimlar, antonimlar va kontekstual misollar yaratish
Grammatika	grammatik qoidalarni tushuntirish va individual mashqlar yaratish
O'qish	matnlarni turli murakkablik darajasida yaratish va soddalashtirish

Lingvodidaktik yo'nalish	Generativ AI imkoniyati
Yozish	yoзма ishlarni tahlil qilish va fikr-mulohaza berish
Gapirish	dialog va kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish
Tinglab tushunish	savol-javob va mazmunni tekshirish topshiriqlarini yaratish
Tarjima	til birliklari va matnlarni turli tillarga moslashtirish
Mustaqil ta'lim	individual topshiriq va mashqlar yaratish

Bunday imkoniyatlar inklyuziv ta'limda ayniqsa muhim, chunki o'quvchilarning bilim darajasi va ta'lim ehtiyojlariga mos ravishda bir xil mavzuning turli murakkablikdagi variantlarini yaratish mumkin. Inklyuziv ta'limning muhim xususiyatlaridan biri - barcha o'quvchilar uchun bir xil natijani talab qilishdan ko'ra, ularga ushbu natijaga erishishning turli yo'llarini taqdim etishdir.

Generativ AI yordamida, masalan, "Environmental Protection" mavzusi bo'yicha:

boshlang'ich darajadagi o'quvchi uchun sodda matn;
o'rta darajadagi o'quvchi uchun o'rtacha murakkablikdagi matn;
yuqori darajadagi o'quvchi uchun akademik matn yaratish mumkin.

Bundan tashqari, bir mavzu bo'yicha vizual tavsif, lug'at izohi, savol-javob, dialog va ijodiy topshiriqlarni parallel ravishda ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

Shunday qilib, generativ AI "bitta topshiriq - barcha o'quvchilar" modelidan "bitta o'quv maqsadi - turli individual yo'llar" modeliga o'tishni qo'llab-quvvatlashi mumkin [7].

Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ kompetensiya markaziy o'rin tutadi. Generativ AI o'quvchiga turli kommunikativ vaziyatlarda ingliz tilidan foydalanish imkonini beradi.

Masalan:

mehmonxonada xona bron qilish;
ish suhbatida qatnashish;
shifokor bilan muloqot qilish;
aeroportda suhbatlashish;
do'st bilan kundalik mavzuda suhbatlashish;
akademik munozarada fikr bildirish.

Bunday topshiriqlarda AI suhbatdosh rolini bajarishi mumkin. Natijada o'quvchi real hayotdagi kommunikativ vaziyatlarga yaqin sharoitda til amaliyotini bajaradi.

Generativ AI vositalarining yana bir muhim lingvodidaktik imkoniyati o'quv materiallarini moslashtirishdir.

Masalan, murakkab inglizcha matnni:

sodda grammatik shakllarga;
qisqaroq gaplarga;
asosiy lug'at izohlari bilan;
savol-javob shakliga;
bosqichma-bosqich topshiriqlarga aylantirish mumkin.

Bu imkoniyat turli ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilar uchun o'quv materialining tushunarligini oshirishga yordam beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari generativ AI texnologiyalarining inklyuziv ingliz tili ta'limida muhim pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Biroq AI vositalarining mavjudligi o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirmaydi. Asosiy masala - ushbu vositalarni qanday pedagogik maqsadda, qanday metod asosida va qanday nazorat mexanizmlari bilan qo'llashdir [7].

AI vositalari o'quvchining til darajasi, o'rganish sur'ati va mavjud ehtiyojlariga mos topshiriqlarni shakllantirish uchun ishlatilishi mumkin.

Bir xil o'quv maqsadiga turli murakkablikdagi topshiriqlar orqali erishish imkonini yaratish inklyuziv ta'limning samaradorligini oshirishi mumkin.

Generativ AI real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish uchun qo'llanilishi, biroq haqiqiy insonlararo muloqotni to'liq almashtirmasligi kerak.

O'quvchi AI tomonidan yaratilgan javobni avtomatik ravishda to'g'ri deb qabul qilmasligi, uni tekshirishi, taqqoslashi va tahlil qilishi kerak. UNESCOning o'quvchilar uchun AI kompetensiyalari ham AI yechimlarini tanqidiy baholashga alohida urg'u beradi.

AI tomonidan yaratilgan matnni o'quvchining o'z ishi sifatida taqdim etishi ta'lim jarayonidagi akademik halollik masalasini yuzaga keltiradi. Shu sababli AI topshiriqni bajaruvchi vosita emas, balki o'quvchining fikrlash va o'rganish jarayonini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida ishlatilishi maqsadga muvofiq [8].

O'quvchilarning shaxsiy, ta'limiy yoki boshqa himoyalangan ma'lumotlarini AI tizimlariga kiritishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Generativ AI bo'yicha tavsiyalarida ma'lumotlar maxfiyligini himoya qilishni muhim shartlardan biri sifatida ko'rsatadi [9].

Inklyuziv ingliz tili ta'limida generativ ai dan foydalanish modeli. Tadqiqot asosida generativ AI dan foydalanishning quyidagi besh bosqichli lingvodidaktik modelini taklif etish mumkin:

1-bosqich - Diagnostika

O'quvchining ingliz tili darajasi, ehtiyojlari va mavjud qiyinchiliklari aniqlanadi.

↓

2-bosqich - Individual maqsadni belgilash

Har bir o'quvchi uchun erishilishi lozim bo'lgan til kompetensiyasi belgilanadi.

↓

3-bosqich - AI yordamida material yaratish

O'quvchining ehtiyojiga mos matn, mashq, dialog, lug'at yoki grammatik topshiriq yaratiladi.

↓

4-bosqich - O'qituvchi nazorati

AI tomonidan yaratilgan material o'qituvchi tomonidan lingvistik, metodik va etik jihatdan tekshiriladi.

↓

5-bosqich - Baholash va qayta moslashtirish

O'quvchining natijasi baholanadi va keyingi topshiriqlar uning rivojlanish darajasiga moslashtiriladi. Shu bilan birga, generativ AI vositalaridan foydalanish texnologik imkoniyat bilan cheklanmasligi lozim. Ularning ta'limdagi samaradorligi pedagogik maqsadning aniqligi, o'qituvchining metodik kompetensiyasi, o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish, AI tomonidan yaratilgan kontentni pedagogik va lingvistik jihatdan tekshirish hamda akademik halollik va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashga bog'liq [10].

Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv ingliz tili ta'limida generativ AI dan foydalanishning asosiy lingvodidaktik tamoyillarini insonparvarlik, individuallashtirish, differensiallashtirish, kommunikativlik, adaptivlik, pedagogik nazorat, tanqidiy fikrlash va akademik halollik tashkil etishi kerak.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko'ra, generativ sun'iy intellekt vositalari inklyuziv ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishning lingvodidaktik imkoniyatlarini kengaytiruvchi zamonaviy texnologiyalardan biri hisoblanadi.

Generativ AI yordamida o'quv materiallarini individuallashtirish, differensial topshiriqlar yaratish, ingliz tilining leksik, grammatik, kommunikativ va yozma nutq kompetensiyalarini rivojlantirish, o'quvchilarga tezkor fikr-mulohaza berish hamda mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari kengayadi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda ushbu modelning turli yosh guruhlari, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilar hamda turli ingliz tili darajalarida eksperimental sinovdan o'tkazilishi, shuningdek, generativ AI vositalarining o'quv natijalariga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Miao, F., Holmes, W. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023.
- [2] Jamoliddinova, N.A., & Abduraximova, Sh.A. (2026). Ingliz tilini chet tili sifatida o'qitishda sun'iy intellektning roli. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 3(3.1), 57–59.
- [3] Boymurodova, N.Y. (2026). Sun'iy intellekt yordamida talabalarining yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish: metodologik yondashuvlar va amaliy natijalar. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 8(08), 658–664.
- [4] Transforming language education: A systematic review of AI-powered chatbots for English as a foreign language speaking practice. Computers and Education: Artificial Intelligence, 6, 100230, 2024.
- [5] A systematic review of conversational AI tools in ELT: Publication trends, tools, research methods, learning outcomes, and antecedents. Computers and Education: Artificial Intelligence, 7, 100291, 2024.
- [6] Arabboyeva, N., & G'oipova, N. (2026). O'zbekistonda inklyuziv ta'limning me'yoriy-huquqiy bazasini tahlil qilish, inklyuziv va birgalikda o'qitish va ularning asosiy farqlarini asoslash. Yosh olimlar, 4(46), 37–39.
- [7] Krashen, S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford: Pergamon Press, 1982.
- [8] Kodirov, A.Sh., Eshquvvatova, M.Sh., & Eminova, B.T. (2026). Sun'iy intellekt va maktab o'quvchisi: foyda va xavf o'rtasidagi chiziq. Yosh olimlar, 4(51), 119–123.
- [9] Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- [10] Tomlinson, B. Developing Materials for Language Teaching. London: Bloomsbury, 2013.